

Východiska uvažování o post-multikulturní výchově

Autor: Petra Morvayová

Abstract

Starting Points of Contemplation about Post-multicultural Education. – The text deals with starting points, contents and aims of multicultural education as an application of specific discourse affected by situational view on “reality”. Text looks for consequences of this perspective for thought about culture and individual identity. Paper deals with reification of imaginary outlines and with possibilities to overcome them.

Keywords: Multicultural, Education, Philosophy, Discourse, Culture, Identity, Situational Involvement, Outline of Reification

Klíčová slova: multikulturní, výchova, filosofie, diskurs, kultura, identita, situační aktérství, hranice reifikace

Úvod

Jedním ze závěrů výzkumu zveřejněného pod názvem *Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám*¹ je konstatování, že v oblasti tzv. multikulturní výchovy (dále jen MKV) se za posledních několik let sice výrazně změnila situace, kdy „geometrickou řadou vzrostl počet subjektů, které realizují projekty multikulturní výchovy, vydaných titulů rok od roku přibývá a kvalita i spektrum realizovaných projektů se zvětšuje“, ale na druhé straně výzkumem zjištěná data jednoznačně dokládají, „že seriózní odborná debata na téma multikulturní výchovy se v ČR stále téměř neobjevuje a nové poznatky a nová paradigmatata jsou jen ve velmi omezené míře šířeny mezi realizátory programů MKV. Projekty MKV tak mají tendenci se realizovat ve vyjetých kolejích, bez přílišné snahy reagovat na společenské přeměny a aktuální nároky kladené celosvětovým vývojem. Ukazuje se, že další bádání na poli multikulturní výchovy v ČR je nezbytné, stejně jako šíření jeho výsledků zpět mezi realizátory a vzdělavatele.“ (Hajská, Morvayová, Moree, Bořkovicová 2008: 89)

Kapitola 1

Potřeba vyjasnění toho, co je a kam směřuje – či může směřovat – výchova v multikulturní situaci je však poměrně naléhavá. Vzhledem k rozběhnuté kurikulární reformě, zvyšující se společenské diverzitě, ale i nepřehlédnutelné společenské exkluzi, je neodkladné znovu promýšlet témata z nejaktuálnějších, jako je právě tzv. multikulturní

¹ Realizátorem výzkumu byla společnost Člověk v tísni (2008) a na jeho vyhodnocení a následné publikaci se kromě autorky tohoto textu podílely M. Hajská, D. Moree a M. Bořkovicová. Východiska výzkumu, popis metody sběru a vyhodnocování dat a datové okruhy jsou k dispozici na URL:<<http://www.varianty.cz/download/doc/books/35.pdf>>.

výchova. Multikulturní výchova je souborem různých praxí orientovaných zejména na dosažení „občanské rovnosti“. V tomto smyslu je multikulturní výchova *aplikací*. Aplikace doslova znamená *přiložení, přenesení; upevňování něčeho různým způsobem na základní materiál*. S aplikací multikulturní výchovy je to obdobné jako s aplikací *mapy*, tedy určitého schématu a konceptu pohledu, na *krajinu*.²

Aplikujeme-li nevhodnou či neaktuální mapu na aktuální živoucí terén, nejenže se pravděpodobně ztratíme, ale začneme-li měnit krajinu tak, aby vyhověla nevhodné mapě, můžeme se též dopustit takových zásahů do krajiny, které budou nevratné.³ *A-plikovat* může znamenat i *kom-plikovat*. Může nám mnohé usnadnit, ale též nás může naprosto odvést od terénu samotného. Abychom se nedostali do bludného kruhu, měli bychom v této oblasti více než kde jinde používat především kompas, který určuje směr: měli bychom tedy vědět, co od multikulturní výchovy chceme a kdy je nutné se nenechat slepě vést předkresleným plánem.

Lidé, které v *terénu* a při výchově potkáváme, nejsou žádné statické objekty fixované na „značených cestách“. Nejde o lidové památky v krajině, i když je lze stejně jako tyto „útvary“ lhostejně minout nebo o ně fascinovaně projevovat až kultovní zájem. Náš vztah k těm, které v „krajíně“ potkáváme, by neměl vést k jejich *inventarizaci, konzervaci* v určitém stavu či dokonce *restauraci* do nějakého tvaru, který považujeme za původní a který je v souladu s obrazem, který máme v mysli. Zde vidím úkol pro filosofii. Odtud bychom měli znovu klást otázky, co je to vůbec *kultura*, jak se vztahuje k jednotlivci a jak se jednotlivec má vzhledem k ní, co je to *identita*, situační aktérství, jaké jsou možnosti výchovy a jaké jsou její souvislosti s *multikulturní situací*. Uvědomit si a reflektovat situační podmíněnost multikulturních perspektiv, problematizovat je a odtud teprve hledat další kontexty a horizonty tzv. multikulturní výchovy a pokusit se vidět, jak a na jakých předpokladech jsou její koncepty konstruovány.

Kapitola 2

Vzhledem k „terénu“ jsme vždy *situovanými aktéry*, tzn. že situace pro nás již „nějak je“. Analogicky si lze představit tuto základní situaci jako prostor, kde se již vynacházíme v určitých jedinečných souřadnicích. Jako *multikulturní* se nám situace z perspektivy našich souřadnic *jeví*. *Multikulturní situace* se může zdát nezpochybnitelným fenoménem, ale existuje-li nějaký defekt jednoznačnosti fenoménů, pak spočívá v tom, že se svébytnost fenoménů neustále odráží v jejich vysvětlovacím rámci (srov. odraz v logu in Waldenfels 1998: 37). Multikulturnost situace je jen adjektivem, přívlastkem, který situaci dáváme. Není tak sama o sobě, bez našeho pohledu. Pierre Bourdieu uvádí, že v podobném smyslu se např. marxistům vyjevují různé společnosti jako třídní (Bourdieu in Hirt, Jakoubek 2005: 10).

Ve chvíli, kdy prostor opatříme adjektivem *multikulturní*, znamená to, že máme na něj nějaký názor, prostor již byl nazřen, přívlastkem označen, a tím již nějakou optikou zkreslen a doslova *znázorněn*. Pokud používám adjektivum – pak doslova *přidávám* jméno k určité situaci. Je-li přídavné jméno navíc převzaté, znamená to, že někdo situaci

² S metaforou mapy a mapování jako instrumentu kognice, poznávání a uchovávání pracují mnozí autoři zabývající se tzv. mentálním mapováním, ve filosofii se metafora objevuje např. u Peregrina.

³ V. Bělohradský v jedné ze svých přednášek vyslovil myšlenku o přizpůsobování toku řeky vodní elektrárně.

již jméno přidal a tím pro mne situaci určitým způsobem zmapoval a označil. Budu-li se tohoto vyznačení držet, budu mít v podstatě již jakýsi situační před-sudek.

Budu vycházet z nějakého již zformovaného prostoru, do své mysli uložím myšlenku získanou od okolí a přijmu ji tak svým způsobem za vlastní. Tímto postupem mohu znásobit informace nutné pro orientaci v blízké i vzdálené situaci. Orientovat se znamená i nějak se v prostředí chovat. Využívat zkušenosti a myšlenky jiných lidí, jako by byly naše vlastní, je prospěšné: nemusíme experimentovat s informacemi. Tímto způsobem získáváme jakousi „startovní“ mapu, která je pro nás cenná, ale přejímka takové mapy bez vlastního úsudku může mít negativní důsledky právě proto, že je tak jednoduché ji získat a že vždy hrozí nebezpečí statického ulpívání na informaci v mapě bez konfrontace se skutečným stavem věci. Což nakonec limituje, až znemožňuje orientaci v reálném prostředí. Mapa je zmenšené, zpravidla plošné znázornění prostoru. Mapa je však vzhledem k terénu nepřesná a zároveň odmýšlí jeho původní dispozice.

S viděním životní situace a prostoru, v němž se odehrává, jakožto situace multikulturní se to pak má opět analogicky jako s terénem vzhledem k mapě. S globem vzhledem k planetě. Tento prostor je totiž nějak zjednodušeně zakreslen, schematizován, odmyšleny jsou terénní přirozenosti, je přizpůsoben našemu pohledu a účelu. Vynacházíme-li se ovšem přímo v terénu a stále o něm uvažujeme jenom jako o mapě, může se nám stát, že zakopneme o nečekanou překážku, svalíme se do výmolu – dopady mohou být tvrdé. Mapa není realita, vzdálenosti jsou přibližné, vztahy prvků v prostoru zanedbávané nebo dokonce zcela neviditelné, překážky v cestě zakreslené v mapě mohou být v realitě fatální a nepřekonatelné. Záleží také na tom, jaké prostředky a možnosti pro pohyb v prostoru máme, pohybuje-li se prstem v mapě, jde o zcela jinou kvalitu prožívání a zažívání prostoru. „Původní prostor je prostě ‚být u‘ v jednotlivých svých způsobech (modalitách) – tj. tělesně (včetně smyslového kontaktu distančního – sluchem, zrakem), fantazijně, vzpomínkově, myšlenkově, touhou...“ (Němec 2001: 120)

Uvažujme tedy dále o situaci tzv. multikulturní pouze jako o mapě, *mřížce* přiložené na žitou realitu, na *přirozený* svět.

Velký třesk v užívání termínu *multikulturní* – a rychlá inflace termínů *multikulturalita*, *multikulturalismus* a *multikulturní výchova* – vede k tomu, že s jejich důležitými souvislostmi se to v mnoha ohledech má jako s mapou a terénem. Terén je odmyšlen, mapa nahrazuje skutečnost, mapa je dokonce považována za skutečnější nežli terén sám. Orientaci v terénu znesnadňují perspektivy participantů situace, tedy možnosti a determinanty jejich názoru, dosahu, jejich dispozice a předchozí vědění. Jejich horizonty vědění o situaci jsou nezbytně spojeny s jejich pozicí a schopnostmi. Jejich situační – mentální – mapa by byla zcela jistě pouhou výsečí terénu, jedním dílkem „puzzle“, hádanky o celku krajiny. Hádanka je ovšem hříčka, která jen naznačuje, oč jde, a jejíž řešení vyžaduje důvtip. *Puzzle* v překladu z angličtiny však znamená nejen hádanku, ale i zmatení či popletení.

S multikulturní situací se to má velmi obdobně, ne nadarmo profesor amsterdamské univerzity Gerd Baumann nazval svůj příspěvek do debaty o ní *Multikulturní rébus* (Multicultural Riddle: 1999).

Jsme-li nějak v jakékoli situaci, není tak docela problémem situace sama, ale náš reflexivní, sekundární vztah k ní. Náš vztah k terénu určuje adjektiva, která mu budou dána, těmito adjektivy bude terén označen jako např. obtížný nebo naopak snadný. Jde o to, v jaké jsme kondici, jaké možnosti máme a především jaký máme cíl. Hory kolem nás nemusejí znamenat žádný problém, pokud se na ně chceme pouze dívat, pokud je náš cíl na jejich druhé straně, mohou se problémem stát. Stejně jako se mohou stát problémem, pokud je jejich klima drsnější, než jsme očekávali. Přesto i v horách se dá žít a být s horami v celoživotní harmonii není nemožné. Je důležité mít respekt k terénu, dobré a velice podrobné mapy, určité schopnosti a ovládat různé nástroje a neustále vyhodnocovat svou situaci. Pokud k terénu přistoupíme jako k neživé mapě, pravděpodobně se brzy dostaneme do problému. Nemusíme jen na chvíli sejít z cesty, krátce zabloudit, důsledky mohou být více než nešťastné.

Adjektivum *multikulturní* nepřišlo jen tak z ničeho, nýbrž z povahy perspektivy vidění scény světa a z povahy *hry*, která se dostala na *jeviště*. Přišlo s rozvrhem hracího plánu, který rozbil obraz *jednoho světa* do určitých hracích zón. Deska velké hry je symbolicky rozdělena, hrací plán původně nerozčleněný svět „nalajnoval“. Vzpomeňme na jakoukoli hru „na něco“: začíná par exempli ve chvíli, kdy je patou vyryta čára do původního pole, kdy je křídou rozdělena plocha plácku na minimálně dvě části. Prostor již není nahlédnut jako neproblematický a pro všechny stejně dostupný a srozumitelný. Od té chvíle je restaurace obrazu plácku do původní podoby nemožná. Stává se hřištěm, dějištěm zápasu. Stáváme se „námi“, „těmi zde“ a „těmi na druhé straně čáry“. Kdo přešlápne čáru, je sankcionován – nebo i vyloučen – a s ním je sankcionováno celé jeho družstvo, celá jeho skupina. Jednotlivcem zaznamenaný bod se ovšem kolektivně stává majetkem a výhrou všech ve skupině. Děje se tak na základě stanovených pravidel hry.

Pokud však již při rozdělení nedojde zároveň k jejich stanovení, platného pro obě strany, dojde na hrací ploše k nezměrnému chaosu. Zmatení pravidel nebo aplikace všech verzí pravidel najednou znemožňuje hrát hru na jasného vítěze a poraženého a není jasné, kdo je kdo, kdo hraje fair a kdo švindloval. Vyloučení některých osob ze hry může mít pro ně osobně, ale i pro celou „příslušnou“ skupinu i fatální následky. Vyloučení se ovšem může uskutečňovat pouze na základě vědomí hranic a jejich stanovování. Definování vstupních a výstupních charakteristik, které dělí bytosti na příslušné a nepříslušné do společnosti, je právě momentem sváru.

Etymologie slova *vylučování* (někoho nebo něčeho) odkazuje k latinskému *ex-cludo*, což znamená *nevpustit, odříznout, odmítnout, cludo (claudo)* znamená *zavírat, uzavírat* něco. V angličtině k tomuto termínu odkazuje *exclusion* – což doslova znamená stát mimo celek, být mimo celek. Opak *exclusion* je v angličtině označován jako *inclusion* – celkovost. Vyloučení obsahuje též odkaz k bytí mimo něco svou předponou *vy-*, která znamená pohyb *ven*. Původně neohraničená celkovost, celek, do kterého vše a všichni patří, dostává též svou ohraničenost. Ohraničíme-li společnost, dostaneme se opět do problému vylučujících se kategorií. Tento problém je ovšem o to závažnější, že se týká přímo života lidských bytostí a jeho možností.

Stává se, že hru nakonec hrají stále jen ti hráči, kteří ovládli plácek a nastoupili do hry jako první, z ostatních se stávají pouzí diváci a jejich vůle hrát není dána jejich schopnostmi, ale možnostmi do hry vstoupit. Tuto možnost ovšem určují ti, kteří již hrají. Pokud po nějakém „přerušeni hry“ umožní některým dosavadním divákům vstoupit na hřiště a pokusit

se hrát, pak především v roli „nahrávajících“, „dělníků pole“, body a sláva jsou určeny původním hráčům, neúspěch často padá na bedra nově příchozích. Někteří dosavadní diváci jsou tímto aktem tzv. *integrováni* do hry, ne ovšem *inkludováni*. Inkluze do hry je možná pouze pokud by byla pravidla hry znovu ustavena tak, aby nově přibíraným hráčům byla dána možnost naprosto rovně v nové hře uplatnit svou vůli i schopnosti.

Rozdíl mezi hrou a životem je ten, že ve hře by nemělo o život jít. Jenomže už Platón zmínil, že dobře vyzkoušené, promyšlené hry, „mají největší význam pro zákonodárství“ (Sokol 2007: 85), tedy pro aplikaci pravidel na život. Určitý koncept a hrací plán je přiložen na terén. Stejně tak multikulturní povaha světa, ke které se multikulturní výchova odvolává, je lidským hracím plánem, je konstruktem, nikoli ontologickou a esenciální daností. Multikulturní povaha situace je jakýmsi tradovaným mýtem. Podle Rolanda Barthese „je úkolem mýtu legitimizovat historické nahodilosti jako něco věčného. Mýtus dodává konkrétnímu svět názoru zdání nezpochybnitelnosti, neboť jej prezentuje jako přirozené nebo dané Bohem“. (Barthes in Barker 2006: 127)

„Za mýtus je pokládán příběh nebo legenda fungující jako symbolický průvodce nebo mapa významu a smyslu v rámci nějakého řádu.“ (Tamtéž.) Věci v mýtu jsou tak, jak jsou správně, jak mají být. Vztahy mezi nimi tvoří řád světa, řád skutečnosti, *vzor, nákres, příklad* – ve staré řečtině PARADEIGMA, v latině *paradigma*. Etymologicky je řecké PARADEIGMA odvozeno od PARADEIKNYMI – *ukazují (vedle sebe)*, které vzniklo jakožto složenina z PARA – *vedle* a DEIKNYMI – *ukazují*. (Rejzek 2001: 447) Multikulturní povaha světa je paradigmatická. Naše perspektiva jej *ukazuje* jako multikulturní. Pro svoji životní jistotu ve světě si člověk konstruuje životaschopné vysvětlení dění kolem sebe. Životaschopnost vysvětlení odráží konstrukci subjektivního obrazu světa, nikoli pravdivost reality. Poznání není oddělované od subjektu poznávání a není ničím jiným než produktem člověka. Poznání vztahující se k situaci je lidským pojmem.

„Považovat pojmy za zobrazení reality fakticky znamená, že pomíneme jejich instrumentální charakter a fakt, že jejich volba není dána jenom tím, co popisujeme, ale i tím, jaký účel má výsledný popis mít. Začneme se tedy tvářit a jednat, jako by tu pojmy představovaly jednu provždy dané entity existující stejně reálně jako lidé.“ (Paleček 2008)

Uvažování o situaci jakožto multikulturní vede k fixaci pohybů a zakreslování hranic kolem jednotlivých lidských skupin. „Ve světě samozřejmě existuje kulturní různorodost; není pochyb o tom, že lidé hovoří rozdílnými jazyky, vyznávají rozdílné bohy a mají velmi rozdílné znalosti a schopnosti. Je však nutné rozlišovat mezi těmito kulturními rozdíly a způsobem politického užití kultury za účelem narýsování ostrých jednoznačných hranic kolem jednotlivých lidských skupin.“ (Eriksen 2007: 20) Definované hranice pak existují pouze v mysli, nikoli v bytí samém. Takové hranice nemají ontologické zakotvení v bytí. Každý tvar skupiny je hranicí mezi „ještě ne“ a „již ne“. Determinace v hranicích jsou zatvrdlým pohybem (srov. Hogenová 2005: 45).

Osvobodit se od myšlenkové kazajky není však zcela možné, lidské myšlení je myšlením kategorií, pojmů, skupin, druhů... a druhých. Lidské myšlení klasifikuje, formuje, tvaruje a reifikuje. To ovšem znamená, že budeme mít vždy problém s hranicemi. Pokud uvěříme, že vytyčením hranic získáváme nějaké pevnější celky, bude naše víra stále zápasit

s důkazy, které odkazují k opaku. Budeme mít problém do systému víry zařadit fenomény ležící zároveň v hranicích kategorie i mimo ně.

Jestliže existují „hranice, které člověk má a získává tím, že něco činí nebo podniká. Přitom se jedná o hranice nějakého pole, ať už je to pole jednání, mluvení či zorné pole. Tyto hranice lze posunout, rozšířit či zúžit, přesto je však nemůžeme překročit. Putují s námi jako vlastní stín, který kolem sebe šíříme, jako horizonty, na nichž se náš pohled tříští. V tomto ‚poli svobody‘, jak to nazývá Husserl, setrvávám v prostoru osobních či společenských možností, které jsou našimi vlastními možnostmi“ (Waldenfels 1998: 39–40), pak transkulturalita životního pohybu člověka spočívá v překračování těchto získaných a omezujících hranic:

„Ještě existují hranice, které překračujeme tak, že se sami měníme, jakmile vstupujeme do nějakého jiného řádu a přeskakujeme svůj vlastní stín. Zde se jedná o prahy, které s námi neputují jako hraničící linie našich horizontů. Jsou to hraniční zóny, v nichž se zdržujeme, na nichž váháme, jichž se lekáme nebo které překračujeme. Vyčlenění vede k diferencii na svět zdejší a svět onen. Co láká a hrozí tam za prahem, již nepatří ke hře s vlastními možnostmi, nýbrž znamená výzvu vlastní svobodě skrze cosi cizorodého, jež v konkrétním stávajícím řádu nenajde místo.

Máme co činit s heterotypiemi a atopiemi. Ono ‚jinde‘, o které v nich běží, se vymyká našemu konkrétnímu řádu jakožto cosi mimo-řádného... (...) Zkušenost, že se svět a vlastní já stanou cizí, což je v případě emigrace, exodu a exilu, přechodně i v případě cestování, spojeno se striktně prostorovým překračováním hranic, je předeterminována, podobně jako všechny životní příběhy, které můžeme (...) nazvat ‚zkušenostmi prahů‘. (...) náš svět je nejen prostoupen zónami fakticky neznámého a nedisponovatelného a obklopen odpovídajícími okraji, nýbrž, že náš svět se uskutečňuje zahrnutím důvěrně známého do hranic a vyčleněním toho, čemu nedůvěřujeme. Celek světa našeho života se rozděluje, řečeno s Husserlem, na ‚svět domova‘ a ‚svět cizoty‘.“ (Waldenfels 1998: 40–41)

Nárok na ochranu světa „našeho domova“ byl uznán zavedením kategorií, které mají být akceptovány a respektovány namísto univerzalistických práv každého jedince, tím ale došlo ve 20. a 21. století také k tomu, že člověk je připoután ke své skupině tím více, čím více je nucen ji opustit, případně, čím více se jí snaží uniknout. Je stále vracen *domů*, tam, *kam patří*. Navíc poměrně viditelným problémem každé demokratické společnosti je, že uznání skupinových odlišností, odlišností „domovů“, které lze vnímat i jako velké vítězství lidského druhu nad sebou samým ve 20. století, přineslo zase jiný druh násilí, totiž kulturní fetišismus. Ten na jedné straně přináší efekt *cultural defense plea*⁴ a na straně druhé určuje jednotlivcům, kam mají patřit, na co mají být hrdí a jací by měli být. Určuje, co jim má být a priori blízké a kam patří, tedy kde jsou skutečně „doma“.

Antropolog Eriksen v této souvislosti dokonce mluví o frašce kulturního relativismu, který se neustále zabývá tím, jak zakotvit práva jiných, nejčastěji nějakých minorit, v zákonech. Ani Eriksen nepopírá, že minulé příklady brutální asimilace vedly k faktické kulturní smrti „cizího“ lidu, ale není možné nevidět, že „sebemrškačství“ kulturní velkorysosti

⁴ Tzv. obranný kulturní apel, tj. ospravedlnění činu, neboť není porušením norem v pachatelově tradiční kultuře, viz Eriksen 2007: 26.

napadá základy společenského založení, kdy si jednotliví lidé myslí, že si mohou na základě své domnělé kultury dovolit cokoli (srov. Eriksen 2007: 26). Hýčkání odlišnosti a stvrzování hranic odlišnosti je stejně nebezpečné jako tlak na převedení jiného na stejné. Uvědomíme-li si, že každý je originální a odlišný od ostatních, pak minoritu tvoří každý z nás. Takováto individuální minorita si ovšem žádá speciální ohled, totiž takový, abychom nebyli *multikulturně* nuceni patřit k nějaké kultuře, k nějakému etniku či národu a nebyli formováni do umělých hranic, které neodpovídají našemu bytí. Pokud jsme, měli bychom také mít nárok na to nebýt určováni, klasifikováni a reifikováni.

Budeme-li nahlížet situaci jako multikulturní, budeme hledat hranice odlišnosti, které ono *multi* opravňují. Tak ale budeme stále dělit kultury na sub-kultury a sub-sub-kultury až dojdeme k jednotlivým druhům lišení. Situaci vytvářejí originální odlišnosti. Každý z nás má svou vlastní identitu, která se tvoří v určitých podmínkách a za určitých vlivů, tato identita má však nejen pohyblivé hranice, ale tím i pohyblivé těžiště. Lidská identita není primárně rigidně mono-kulturní, mono-diskursivní, mono-logická, je *eo ipso* transkulturní, transdiskursivní – bez této vlastnosti by identita byla zadržena do jednou nabitého habitusu bez možnosti dalšího pohybu. To znamená, že se neustále vyvažuje směrem k různým skupinám a vlivům. Kultura ani lidská identita není zvěcnitelná a reifikovatelná v nějakých hranicích, kultura i identita se děje, je to proces, který je ve své přirozenosti bez hranic (srov. Eriksen 2007: 23, Paleček 2008). Kultura ani identita není zvěcnitelná, její hranice se „vlní“, stále hledáme těžiště v souvislosti s proměnlivostí pohybu pomyslných i fyzických hranic. Máme-li právo kulturní identitu mít, měli bychom mít i nárok ji odmítnout.

Na jedné straně jsme proti své vůli z určitých hranic vylučováni, do jiných proti své vůli inkudováni. Kultura s námi nějak je, je spojena s životem samým a jeho pohybem. Vždy narážíme na určité hranice: „Člověk se nikdy nezabydlí v překračování, nikdy nebydlí někde jinde. Překračování implikuje, že hranice ustavičně koná své dílo.“ (Derrida in Waldenfels 1998: 48) Problém nastává, pokud nějaké demarkační linie začneme kreslit do map tak, aby vyhovovaly vidění situace jakožto multikulturní, a podél těchto hranic začneme vyklízet pohraničí. Multikulturní vidění pak sebe sama potvrzuje na základě kulturních karikatur nikoli jejich žitého originálu.

Závěr

Multikulturní situaci a možnosti výchovy v ní je nutné vidět jako určitou pomyslnou konstrukci, stavbu, hrací plán, u kterého je možné zjistit základní skladební prvky, materiál a jeho pospojování a identifikovat mechanismy, jakými byly jednotlivé prvky a pravidla hry nakonfigurovány, provést v analogii jakousi celostní situační observaci nebo „stavební průzkum“. Pak je dokonce možné rozvržený hrací plán a jeho výstavbu podrobit *dekonstrukci* a následně znovu nakonfigurovat prvky – provést jeho rekonstrukci a hrát poněkud jinou hru.

Stejně jako u stavebního průzkumu týkajícího se historické stavby je dobré získat maximum informací i o *konstrukci* tzv. multikulturní výchovy a najít jakési optimální podmínky pro opravu, konzervaci či přestavbu původní konstrukce nebo dokonce fundovaně souhlasit s její *demolicí*.

Paradoxně lze pro vstup do našeho problému opravdu využít zásady stavebně historického průzkumu a na tomto základě nejprve stručně:

1. Provést archivní rešerši – tedy to, co již bylo ke *stavbě* napsáno jinde, což pro nás tedy znamená pohlédnout na vznik a vývoj *stavby* v minulosti.
2. Zaměřit se na „hmotný pramen“ samotný, tedy zde na stav multikulturní výchovy, stanovit definice a pokusit se o diagnózu celkové situace, prohlédnout stavbu ze všech stran, vidět a zkoumat její dispozici, rozhlédnout se od přízemí směrem dolů, do suterénu, k základům stavby, pohlédnout poté vertikálně výše, přes jednotlivá patra a dojít ke krovu, tedy vrcholné konstrukci, kterou je možné stavbu zastřešit, a tak nad ní rozprostřít pomyslný ochranný plášť.

A dále je nutným úkolem znovu promyslet účel a účelnost stavby, na tomto základě stanovit jaké zásahy do konstrukce stavby jsou žádoucí, které lhostejné a které nepřijatelné.

SEZNAM LITERATURY

BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. 206 s. ISBN 80-7367-099-2.

BAUMANN, Gerd. *The Multicultural Riddle: Rethinking National, Ethnic and Religious Identities*. New York: Routledge, 1999. ISBN 0-415-92212-7.

ERIKSEN, Thomas H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2006. 272 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

HAJSKÁ, Markéta, MORVAYOVÁ, Petra, MOREE, Dana, BOŘKOVCOVÁ, Máša. *Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám*. Praha, 2008. 95 s. Varianty – Člověk v tísni, o. p. s. Závěrečná zpráva z výzkumu. Dostupné z URL:<<http://www.varianty.cz/download/doc/books/35.pdf>>.

HIRT, Tomáš, et al. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: Antropologická perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9.

HOGENOVÁ, Anna. *K filosofii výkonu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 575 s. ISBN 80-86861-35-X.

NĚMEC, Jiří. Fenomenologická metoda. *Souvislosti* (online). 2001, roč. 2001, č. 3–4 (cit. 2007-12-11). Dostupné z URL:<<http://www.souvislosti.cz/3401/fm.pdf>>. ISSN 0862-6928.

PALEČEK, Martin. Identita – podivný pojem. *AntropoWebzin* (online). 2008, roč. 2008, č. 1 (cit. 2008-03-20). Dostupné z URL:<<http://antropologie.zcu.cz/index.php?webzin=913&static=webzin>>. ISSN 1801-8807.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka: Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007. 411 s. ISBN 978-80-7021-884-6.

WALDENFELS, Bernhard. *Znepokojivá zkušenost cizího*. Praha: OIKOYMENH, 1998. ISBN 80-86005-49-6.

(Mgr. et Bc. Petra Morvayová, odborná asistentka a vedoucí Centra interkulturního vzdělávání, Ped. fakulta UJEP Ústí nad Labem. Na PF UJEP působí od r. 1997, kde též vystudovala bakalářský program Společenské vědy a magisterský program Historické vědy. Je doktorandkou oboru Filosofie na UK PedF.)